

Psychická deprivace, základní potřeby dětí

Deprivace = ztráta něčeho, strádání nedostatkem nějaké důležité potřeby

Definice psychické deprivace (J. Langmeier, Z. Matějček):

Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.

Vymezení pojmů užívaných v souvislosti s psychickou deprivací:

Deprivační situace: životní situace dítěte, v níž se mu nedostává možnosti uspokojit důležité psychické potřeby. Různé děti se budou chovat různě, odnesou si různé následky.

Izolace: zabránění styku s podnětným prostředím lidské společnosti (rodina, dětská skupina, škola). Izolace je deprivační situací, nikoliv deprivací samotnou.

Separace: vnější situace, při níž dochází k přerušení specifického vztahu mezi dítětem a jeho sociálním prostředím (matkou).

Psychická deprivace: je psychickým stavem – osobitě, individuální zpracování podnětového ochuzení, k němuž dospělo dítě v deprivační situaci.

Následky deprivace, deprivační poškození: chování s charakteristickými známkami, které je způsobeno psychickým stavem deprivace.

Frustrace:

- nemožnost (blokování) uspokojit aktivovanou potřebu pro nějakou překážku nebo obstrukci
- stav napětí závislý na zablokování cesty k cíli
- taková situace, kdy organismus se setkává s více méně nepřekonatelnou překážkou či obstrukcí na své cestě za ukojením nějaké vnitřní potřeby

Deprivace je závažnější než frustrace

Zanedbanost: následky vnějších nepříznivých výchovných vlivů – projevuje se rovněž v chování dítěte, ale nenarušuje přímo jeho duševní zdraví.

Děti a základní psychické potřeby

Ze studií dětí vyrůstajících v kolektivních výchovných zařízeních mimo vlastní rodinu nebo i ve vlastních rodinách, které však svou funkci neplnily, jsme mohli odvodit několik základních psychických potřeb, které musí být v náležité míře a v pravý vývojový čas uspokojeny, aby se dítě mohlo vyvíjet ve zdravou osobnost (Langmeier, Matějček, 1974):

projekt č. 352 014 - "Více dětí do rodin – zkvalitnění a rozšíření vzdělávání pro pěstouny"

- 1) Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
- 2) Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobit se životním podmínkám, osvojovat si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování atd.
- 3) Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích.
- 4) Potřeba pozitivní identity, vlastního já, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti.
- 5) Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství.

Tři základní typy dětí podle úrovně vzrušivosti

- 1) Typ sociálně hyperaktivní – přepjatý zájem o podněty vycházející od lidí – děti se chodí „pomazlit“, využívají každou „sociální příležitost“, vytvářejí si však málo příležitostí je hře, k zacházení s materiálem a k práci, jejich hra je velmi jednotvárná, bez tvořivé fantazie, pracovní metody zůstávají na primitivní úrovni. Zvýšená základní úroveň dráždivosti, zvýšená celková aktivita jedince, velká pohyblivost, neklid, intenzita reakcí (emocionalita), zvýšená senzitivita na podněty, naléhavé dožadování cílového podnětu, široká a rychle kolísající pozornost, kolísavá výkonnost apod.
- 2) Typ sociálně hypoaktivní – převažuje věcný zájem, zaměřenost na svět věcí – stávají se závislé na věcných podnětech – děti klidné a spokojené, pokud mají své hračky. Spontánní hra může mít poměrně vysokou úroveň. Snížená základní úroveň dráždivosti, snížená celková aktivita, emoční apatie, nezájem, pokles výkonu a učení, někdy i zhoršení růstu.
- 3) Typ normoaktivní – opětné získání normální úrovně dráždivosti a aktivity za stálých podmínek. Rovnováha vratká, proměnlivá při změně prostředí.